jam vos pure diligere, reverenter suspicere, familiariter colere.

EPISTOLA LXIX.

AD GUIDONEM ABBATEM DE TRIBUS-FONTIBUS (198).

Guidonem, qui incuria ministrantium in consecratione calicis erraverat ob defectum vini, instruit.

1. Unde te contristatum cognovimus, contristatum quidem te esse laudamus, sed si non nimis. Contristatus enim, nisi fallor, quomodo ait Apostolus, *secundum Deum* (*II Cor.* VII, 9); nec dubium est hujusmodi tristitiam tuam converti quandoque in gaudium. Itaque, dilectissime, irascere, et noli peccare. Peccabis autem non minus nimis irascendo, quam omnino non irascendo. Siquidem non irasci ubi irascendum sit, nolle emendare, peccatum est: plus vero irasci quam irascendum sit, peccatum peccato addere est, Quod si malum est peccatum non emendare, quomodo malum non erit augmentare? Si ex rerum eventibus reatuum penderet judicium, non foret culpanda tua etiam ingens tristitia, ubi nimirum constitisset quod ingens fuisset et culpa. Tanto quippe culpa gravior, quanto res sacrior appareret. Nunc vero quia rerum causa, non materia, nec exitus actuum, sed intentionis propositum culpas discernit et merita, dicente ¶ Domino, *Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit; si nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit* (*Matth.* VI, 22, 23), in tui quoque examinatione commissi, non tam, ut arbitror, sacrorum est attendenda majestas, quam propria intentio discutienda. Porro ego et Prior noster multum rem ipsam et intra nos pensantes, et inter nos conferentes,

(198) Fuit is secundus abbas Trium-Fontium, jam laudatus in epist. 63. Anno 1129 successerat Rogerio primo abbati, de cujus obitu in epist. 71. Primum abbatem fuisse Rogerium legimus in Vita sancti Bernardi, lib. I, cap. 13, cui, anno sequenti cum Bernardo et Hugone Pontiniacensi, concilio Trecensi interfuit, postea vero Ordinem suum quatuor monasteriorum fundatione, nimirum Caladiæ, Castellionis in diœcesi Virdunensi, Aureæ-Vallis in Treverensi, Alti-Fontis in Catalaunensi, non parum promovit et ampliavit. Porro Trium-Fontium cœnobium, prima filia Claræ-Vallis, agente Guillelmo de Campellis episcopo Catalaunensi, ut testatur Guillelmus abbas Sancti-Theoderici, Vitæ sancti Bernardi libro I, cap. 13, in sua diœcesi constructum est anno 1118, cujus quidem primordia, nonnihil adhuc obscura, lubet paulisper illustrare. In Actis episcoporum Catalaunensium recitatur Charta Bozonis episcopi septimi a Guillelmo, qua partem silvæ Luis ab Alardo, aliisque Sancti-Salvatoris canonicis regularibus contraditam, condendo monasterio impensisse testatur. Sic enim habet: « Nihil æque securitatem parit in longinquum, quam cum ea quæ piis et fidelibus donantur ecclesiis cura diligenti traduntur litteris. Ideoque ego Bozo, Dei gratia Catalaunensis episcopus, notum facio omnibus tam præsentibus quam futuris, quod Hugo, comes Trecensis, illam divisionem silvæ, quæ dicitur Luis, quam jussit fieri per Petrum Vitriaci præpositum, et per majores ejusdem silvæ, id est Milonem de Sera, Walterum, Vierdum et alios, Alardo sacerdoti, cæterisque confratribus in Oratorio Sancti-Salvatoris, quod in eadem parte situm est, canonice et regulariter vivere volentibus, in manibus Willelmi, Catalaunensis Ecclesiæ episcopi, dereliquit; Alardo præcipiens ut quod ab eo postulabat, a confratribus Compendiensis ecclesiæ exciperet; et quod ipsi concederent, episcopus sibi confirmaret. Hæc autem omnia habitatores loci illius per munus Willelmi episcopi Catalaunensis dederunt Bernardo abbati Claræ-Vallis, concedente Hugone comite, ad abbatiam construendam, quod et factum est. » Et quo vides non tam Guillelmum, quam Hugonem comitem, de quo supra actum est in notis ad epistolam 31, censeri debere Trium-Fontium fundatorem. Quod vero additur de concessione confratrum Compendiensium, quid inde actum sit, discimus ex litteris sequentibus, ex Archivio monasterii Compendiensis primum erutis:

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, Gaufridus, sanctæ Compendiensis ecclesiæ decanus, Joannes cantor, nosque simul ejusdem loci fraternitas universa, tam futuris quam præsentibus cunctis volumus innotescat quia domini regis Ludovici, ejusque conjugis reginæ Adelaidis, atque comitis Theobaldi, necnon virorum venerabilium Goisleni Suessionensis, Gaufridi Carnotensis, Guarini Ambianensis episcoporum, dominique Claræ Vallensis abbatis petitionibus, locum quemdam, qui Tres-Fontes vocatur, in silva, Luis, quæ tota de jure nostræ est ecclesiæ, fratri Guidoni abbati et monachis cum eo ibidem Deo servientibus inhabitandum concessimus. Quod ne longæva temporum vetustate a memoria tolleretur, litteris fecimus assignari. Placuit itaque nobis ut terram illam, et nemus, et quidquid de terra ecclesiæ nostræ, ubicunque jaceat in eadem silva, salvis aliorum terminis, ulterius eis accesserit, dicti mochi possiderent... et quidquid in ea nostri juris erat, libere et quiete perpetualiter obtinerent... Firmatum est igitur hoc præsenti chirographo, firmatum est et sigillo, signisque personarum quæ adfuerunt ad posterorum notitiam roboratum, scilicet Goisleni Suessionensis, scilicet Gaufridi Carnotensis, scilicet Guarini Ambianensis episcoporum, scilicet Bernardi Claræ Vallis abbatis, scilicet Gaufridi decani, scilicet Joannis cantoris, scilicet Odonis et Haimonis præpositorum, scilicet Rainardi abbatis Sancti-Bartholomæi, scilicet Theoderici abbatis Sancti-Eligii Noviomensium. Actum Compendii in publico capitulo, anno ab Incarnatione Domini millesimo centesimo tricesimo.

Ex quibus cernitur illorum temporum fides, ut concessio ab Hugone facta, sine litteris in annum 1154, quo Bozo episcopus regere cœpit Catalaunensem Ecclesiam, viguerit, simulque donatio Compendiensium annos a monasterii fundatione duodecim. Ex abbatia Trium-Fontium processisse perhibetur. ut jam diximus, abbatis Alti-Fontis, in eadem diœcesi Catalaunensi sita, de cujus incremento has ab illustrissimo hujus loci abbate de Noaliis accepimus:

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, B. (Bozo) Catalaunensis episcopus. Præsentibus et futuris notum fieri voluimus quod Theobaldus, digne reverendus abbas Dervensis, communi totius capituli sui assensu, interventu summæ religionis viri abbatis Bernardi Claræ-Vallensis, pro amore Dei concessit ecclesiæ de Alto-Fonte, existente ibidem Guarino abbate, omnem partem quæ ad ecclesiam Dervensem pertinet, de decimis eorum quæ propriis aratris operabuntur in parochia de Alta-Villa. Actum est hoc in præsentia abbatis Claræ-Vallensis, abbatis Theobaldi Dervensis, Araldi abbatis Sancti-Urbani, Guarini abbatis de Alto-Fonte, Amaluci monachi, Joannis conversi ejusdem loci. Ut autem hoc donum ratum et inconvulsum permaneat, præsentem paginam sigilli nostri impressione per manum Manni cancellarii nostri firmari præcepimus.

Alia est abbatia Trium-Fontium, seu sanctorum Vincentii et Anastasii ad Tres-Fontes prope Romam, ad quam abbatiam spectat electio Turoldi abbatis, de qua in epislola 306.

tuam quidem ibi deprehendimus ignorantiam, ministrantium quoque negligentiam, sed plane nullius malitiam. Et certe optime nosti nullum esse bonum, nisi fuerit spontaneum. Malum ergo poterit esse magnum, quod constat voluntarium non fuisse? Alioquin si quod fit a non volente, bonum quidem nullam gratiam, malum autem multam consequitur pœnam, hoc est si circa unam eamdemque causam, et malum imputatur, et bonum non suscipitur, quisquis ita sentit, asserat, si vult, quod non sapientia malitiam, sed malitia vincit sapientiam.

2. Ut tamen faciamus satis inquietiori conscientiæ tuæ, et ne forte malum hoc mali cujuspiam gravioris latentis adhuc in monasterio fuerit commonitio, pro pœnitentia tibi injungimus septem psalmos pœnitentiales quotidie usque ad Pascha, septies prosternendo te, decantare (199), septem disciplinas accipere. In hunc modum satisfaciat et ille qui tibi ad illam Missam ministravit. De illo autem qui sibi ante apparuerat (200), et oblitus est mittere vinum in calicem, cujus et majorem in hoc æstimamus culpam, si tamen et tu ita putas, tuo arbitrio derelinquimus. Sane si sermo exiit inter fratres, et ipsi omnes singuli singulas accipiant disciplinas, ut fiat quod legitur, *Alter alterius onera portate* (*Galat.* VI, 2). Deinde quod comperta, sero licet, negligentia, vinum fudisti in calicem super hostiæ sacratæ particulam, laudamus, nec sub tanto articulo melius fieri potuisse putamus, arbitrantes liquorem, etsi non ex consecratione propria atque solemni in Sanguinem Christi mutatum, sacrum tamen fuisse ex contactu Corporis sacri (201). Aiunt tamen nescio quem alium aliud sensisse scriptorem, non posse videlicet absque tribus, id est pane, vino, et aqua, hoc sacrificium esse, ita ut si quodlibet horum deesse contigerit, reliqua non sanctificentur. Sed de hujusmodi unusquisque in suo sensu abundat.

3. Ego autem pro meo fatuo sensu, si mihi idem contigisset quod tibi, vellem ad remedium mali unum e duobus egisse: aut ipsum quod fecisti, aut certe, ab illo loco ubi dicitur, « Simili modo post« quam cœnatum est, » verba sancta iterasse; et sic complesse quod restabat de sacrificio (202). Neque enim dubitaverim de Corpore jam consecrato, qui utique juxta ritum Ecclesiæ didici ab ipsa quod et ipsa accepit a Domino, panem scilicet ac vinum, et simul apponere, non simul tamen ex his sacra conficere. Cum ergo prius de pane Corpus, quam de vino Sanguis more ecclesiastico conficiatur, si per oblivionem tardius quod posterius sacrandum est, apponatur, non video quid sacris præcedentibus tarditas possit præripere consequentium. Puto enim quod si Domino post factum de pane suum Corpus, vini consecrationem placuisset aliquandiu intermittere, aut certe penitus omittere, nihilominus Corpus mansisset quod fecerat [*al.* fuerat], nec factis facienda præscriberent. Nec nego panem et vinum, aqua quidem mixtum, simul debere apponi, quin potius assero haud aliter debere fieri; sed aliud est culpare negligentiam, aliud negare efficaciam. Aliud, inquam, est quod causamur non bene quidpiam fieri, et aliud quod mentimur nec fieri. Hæc interim de hac re dixerim et senserim, absque præjudicio vel tuæ sententiæ, si quid melius sapis, vel cujuslibet sanius sapientis.

¶ EPISTOLA LXX.

AD EUMDEM.

Docet qualis misericordia in pastore esse debeat, monetque ut sententiam in monachum transgressorem latam retractet.

Domno abbati GUIDONI, frater BERNARDUS, spiritum scientiæ et pietatis (203).

Considerans miseri hujus miserabilem conditionem, misereor quidem, sed vereor ne frustra. Neque enim non ideo mihi videor frustra misereri, quod, ipso licet remanente in sua miseria, mea tamen vel mihi non sit infructuosa misericordia. In quam utique misericordiam non propria utilitas inclinavit, sed intimis eam visceribus proximi miseria et fraternus dolor inflixit. Misericordia quippe affectio est, quæ nec voluntate coercetur, nec rationi subjicitur; quando non eam in se quisque pertrahit voluntario motu [*al.* nutu], sed ipsa pias mentes ad compassionem dolentium necessario cogit affectu, ita ut, etiam si peccatum esset misereri, etsi multum vellem, non possem non misereri. Potest quidem ratio vel voluntas affectui effectum subtrahere; sed nunquid ipsum affectum evellere? Discedant a me qui me consolantur, et dicunt quia oratio mea in sinu meo revertetur, dum is pro quo emissa est, nondum convertitur. Nec audio illos qui mihi blandientes afferunt, *Justitia justi super eum erit*, (*Ezech.* XVIII, 20), dum impius in sua adhuc impietate remoratur. Non, inquam, recipio consolationem ubi fratris video desolationem. Si ergo, dulcissime fili, tua quoque pia mens similiter affecta est, imo quia aliter affecta non est, quanquam tibi infelix iste cunctas suæ egressionis de monasterio, et denuo regressionis, regulares vices infeliciter percurrisse videtur, quia tamen ipse aliter putat, non solum patienter, sed etiam libenter audiendum est quod humiliter calumniatur, si forte tam desperatæ salu-

(199) Id est recitare, quo sensu *decantare* passim usurpatur apud veteres. « Sanctus antistes Ambrosius, » inquit Beda in epistola ad Egbertum apud Waræum, « hoc de Fide loquens admonet, ut verba Symboli matutinis semper horis fideles quique decantent.

(200) Quidam codices, *apparaverat* At præferendum, puto cum plerisque, *apparuerat;* id est qui adverterat: Gallice, *qui s'en était aperçu.*

(201) Idem censet præter scholasticos Jacobus a Vitriaco, in Historia occidentali, pag. 427; qui auctor præsentem casum proponit pag. 444. Vide Commentarium nostrum in Ordinem Romanum; vide etiam nostrum Edmundum Martene, de Ritibus monasticis, libro II, cap. 7.

(202) Vide rubricas generales Missalis, cap. *De defectibus materiæ*, artic. De defectu vini.

(203) Et hæc inscriptio restituta ex codice Corbeiensi, n. 553.

tis reparandæ rationabilis ulla occasio inveniatur, quam (ut bene mecum tua intelligit experientia) difficile quidem in congregatione, sed multo difficilius foris poterit obtinere. Inito itaque omnium fratrum consilio, omnia quæ in eum fecisti judicia diligenter retractare non dedigneris, quatenus tua humilitate ejus contumacia sanetur, si vel sic videlicet adinveniri poterit quomodo adhuc semel regulariter suscipiatur. Nec timendum est in hac retractatione quod displiceat justo ac misericordi Deo, si misericordia superexaltetur judicio (204). Valete.

EPISTOLA LXXI (205).

AB MONACHOS EJUSDEM LOCI.

Se distulisse hactenus visitationem, non incuria, sed exspectatione opportunitatis; de Rogerii abbatis obitu eos consolatur.

Quod nondum veni ad vos, non putetur incuria. Curamus siquidem vos tanquam viscera nostra. Si mater potest filii uteri sui negligere curam, possum et ego forsan in suspicionem duci et argui negligentiæ. Itaque opportunitatem exspectavimus et exspectamus, ut, cum venerimus, visitatio nostra non sit sine

(204) Ex octo quos vidimus hujus epistolæ codicibus scriptis, quinque sunt in quibus sequens legitur additamentum, nempe duo Cisterciensis, unus Vallis-Lucentis, Corbeiensis item unus, et quintus Fulcardi Montensis; at in tribus Colbertinis desideratur. Post extrema verba, *superexaltetur judicio*, additamentum est hujusmodi: *Rem similem, quam mihi contigisse memini, exempli causa refero vobis. Olim frater quidam* (alius, *Bartholomæus*) *dum adhuc viveret, quadam die, quia me constristaverat, furore commotus vultu et voce minaci præcepi ut de claustro exiret; qui statim egressus est, et ad unam de nostris grangiis pergens, ibi demoratus est. Quo cognito, cum eum revocare vellemus, respondit se non aliter rediturum, nisi in suo et non in ultimo ordine, nec ut fugitivum, sed ut inconsulte et sine judicio expulsum reciperemus. Dicebat quippe non debere se subire regulare judicium in revertendo, quod exspectatum non fuit in expellendo. De hoc ejus responso et meo facto, quia propter carnalem affectum, proprium judicium habui suspectum, fratribus omnibus commisi judicandum. Itaque me absente judicatum est ejus receptionem regulari sententiæ non esse obnoxiam, cujus expulsionem constabat non fuisse regulariter factam. Si ergo in illo tantum semel egresso tanta habita est consideratio pietatis, quanta putamus debet esse in isto in tantæ articulo necessitatis?* Hoc totum additamentum à Bernardi genio, moribus, cæterisque factis prorsus alienum videtur. Impetus ille furoris, præceps monachi ejectio e monasterio nunquam cecidissent in tantum virum, in quo quidem zelus erat, sed mansuetudine et clementia conditus, ut vel ex ipsa epistola patet, ubi tantum lenitatis in transfugam exhiberi suadet. Imo, etsi in hanc culpam lapsus fuisset Vir sanctus, eam potius pœnitentia diluere, et silentio tegere studuisset, neque eo imprudentiæ devenisset, ut id Guidoni abbati attulisset pro exemplo, quod et ipsius Bernardi scopo contrarium, et scandali occasio Guidoni futurum fuisset. Omnino id ad marginem cujusdam codicis, forsan Cisterciensis, primo id scriptum fuisse videtur a quodam abbate, ac deinde e margine translatum in textum; quo ex codice quidam alii id acceperint, neutiquam vero Claræ-Vallenses, qui in hac causa majoris momenti sunt.

(205) Scripta anno Christi 1227.

(206) Fusniacum, diœcesis Laudunensis, filia Clara-Vallis a Bartholomæo episcopo anno 1121 fundari cœptum, ex Charta in Notis ad Guibertum relata, pag. 659, ubi Elbertus seu Eilbertus, Sancti-Michaelis in Terascia abbas e nostris, locum monasterio condendo cessisse perhibetur. Primus Fusniaci abbas Rainaldus, cui hæc epistola inscripta est. De Fusniaco vide epistolam 5 et librum I de vita S. Bernardi, n. 25.

(207) Nempe *Domni* (nam ita legendum) et *Patris*. Mirum certe modestiæ in Bernardo exemplum, terreri videlicet ad dignitatum nomina, quibus alii, imo ipsis amplius dignitatibus lasciviunt. Simile habes (præter ea quæ supra retulimus, in notis ad epistolam 11) in Vita beatæ Mechthildis exemplum, cap. 10: « Soror Mechthildis, » inquit auctor, « contendit appellari sine Domnæ adjectione, altum omne contempsit in nomine; sed usus exegit domus et monasterii Regula ut domna vocaretur et abbatissa. » Et certe quantum ad primum, Augustus, teste Suetonio, in Augusti Vita, cap. 53, domini appellationem ut maledictum et opprobrium semper exhorruit, et Tiberius dominus aliquando appellatus, contumeliæ loco reposuit. Unde postea a scriptoribus, ut vocabulo humiliori uterentur, littera per syncopem detracta, sanctos viros, episcopos, aliasque personas ad ipsa usque Bernardi tempora domnos vocitatos legimus. Sic Severus Sulpicius epistola 2, « Domnum Martinum, » inquit, « obiisse nuntiant. » Sic Gregorius Magnus, lib. I, epist. 6, et lib. VII, epist. 127; sic passim in epistolis Desiderii Cadurcensis, et apud Gregorium Turonensem Historiæ libro IX, cap. 42, ex quibus mos ad Hispanos et Italos derivatus invaluit; imo apud ipsos Græcos recentiores pro τὸ κύριος in simili casu κυρός usurpari solet, ut doctissime observavit e nostris Hugo Menardus in notis ad Concord. Regul. cap. 70. Hujus autem vocabuli *Domnus* mentio facta est a sancto Patre Benedicto, in Regula, cap. 63, ubi sic habet: « Abbas autem, quia vices Christi agere videtur, domnus et abbas vocetur, non sua assumptione sed honore et amore Christi. » Quod quidem nomen, etsi ex Regulæ auctoritate soli abbati concedatur, decurrentium tamen temporum lege ad ipsos etiam monachos sacerdotio initiatos, sicut et Patris nomen, traductum est. Qua de re vide Menardum loco citato; Haeften. lib. III, Disq. tract. 4, Disq. 4 et 5; Julium Nigron. in Regul. comm. societatis Jesu reg. 22.

A fructu. Interim de abscessu patris vestri non turbetur cor vestrum. Deum vobis providebit alium, sicut speramus, pro eo idoneum; sed nec istum perdetis. Nam etsi translatus est, non tamen ablatus. Tantum qui vobis fuerat specialis, erit communis et nobis. Donec ergo venio, viriliter agite, 73 et confortetur cor vestrum, et omnia vestra in charitate fiant. Valete.

EPISTOLA LXXII.

AD RAINALDUM FUSNIACENSEM ABBATEM. (206).

Ostendit quam sit alienus a laudibus. Jugum Christi leve esse. Patris nomen detrectat, Frater vocari contentus.

Dilectissimo suo RAINALDO, BERNARDUS ejus, non pater aut dominus, sed frater et conservus, quod fratri charissimo et fideli conservo.

B 1. Primò ne mireris si terrear dignitatis nominibus (207), cum me ipsis rebus sentiam indignum. Et te quidem decet ut facis, sed mihi assentire non expedit. Nam si tibi observandum putas illud, *Honore invicem prævenientes* (*Rom.* XII, 10), et, *Subjecti invicem in timore Christi* (*Ephes.* V, 21); si non frustra utrobique positum est *invicem*, intelligis et mihi

æque utrumque congruere. Quod si cogitas tibi illam Regulæ sententiam observandam, « Juniores priores suos honorent (*Reg. S. Benedicti*, cap. 63), » mihi e regione in mentem venit ex regula Veritatis: *Erunt primi novissimi, et novissimi primi* (*Matth.* X, 16); et: *Qui major est vestrum, fiat sicut junior* (*Luc.* XXI, 26); et: *Quando major es, tanto humilia te in omnibus* (*Eccli.* III, 20); et: *Principem te constituerunt? esto inter illos quasi unus ex illis* (*Id.* XXXII, 1); et: *Non quia dominamur fidei vestræ, sed adjutores sumus gaudii vestri* (*II Cor.* I, 23); et: *Nolite vocari ab hominibus rabbi*; et: *Patrem nolite vocare vobis super terram* (*Matth.* XXIII, 8, 9). Quantum itaque tuis attollor favoribus, tantum his molibus premor. Unde merito in Psalmo non canto, sed plango: *Exaltatus autem humiliatus sum et conturbatus* (*Psal.* LXXXVII, 16); et: *Quia elevans allisisti me* (*Psal.* CI, 11). Sed verius fortasse proferrem quod sentio: quia videlicet qui me exaltat, humiliat; et qui me humiliat, exaltat. Tu me ergo potius exaltando dejicis, et extollendo premis. Sed ne ita premas ut opprimas, consolantur me hæc et his similia Veritatis testimonia, quæ miro modo, dum reprimunt, erigunt; dum dejiciunt, erudiunt; ita ut unde projectus, inde et provectus, tota cum hilaritate decantem: *Bonum mihi, Domine, quia humiliasti me, ut discam justificationes tuas. Bonum mihi lex oris tui, super millia auri et argenti* (Psal. CXVIII, 71, 72). Et hoc miraculum agit sermo Dei vivus et efficax; hoc illud Verbum per quod facta sunt omnia, benignissime et potentissime operatur; hoc denique facit C jugum Christi suave, et onus leve (*Matth.* XI, 30).

2. Libet admirari quam leve sit onus Veritatis. Num vere leve est, quod portantem non gravat, sed levat? Quid eo levius onere, quod non solum non onerat, sed et portat omnem, cui portandum imponitur? Hoc onus potuit uterum gravidare virgineum, gravare non potuit. Hoc onus ipsa, quibus se præbuit sustentandum, senis Simeonis brachia sustentabat. Hoc etiam Paulum, in gravi licet et corruptibili corpore positum, rapiebat usque ad tertium cœlum. Quæro in rebus si quid forte huic exoneranti oneri simile inveniam, et occurrit mihi de pennis avium, quod ei utcumque coaptem; quæ, quodam videlicet singulari modo, et corpulentiorem reddunt substantiam et agiliorem. Mirum opus na- D turæ! Unde grossescit materia, inde sarcina levigatur; et quantum crescit in massa, tantum decrescit in pondere. Hoc plane in pennis, Christi oneris exprimit similitudinem, quod et ipsæ ferunt a quibus feruntur. Quid et de quadriga dicam? Hæc nimirum admota jumento, sarcinam quæ ab ipso moveri non poterat, auget quidem, portabiliorem facit. Onus oneri additur, et minus onerat. Sic et oneri gravissimo legis accedens quadriga Evangelii, et auxit perfectionem, et difficultatem, minuit. *Velociter*, ait, *sermo ejus* (*Psal.* CXLVII, 15). Sermo utique ante notus in Judæa tantum, nec se præ sui quidem gravedine valens ultra extendere, quippe qui et

A ipsius 74 Moysi manus suo pondere prægravatas demitteret, levigatus per gratiam, et rotis evangelicis superpositus, velociter in omnem terram exivit, et in fines orbis terræ celerrime pervolavit. Sed longe nimis digredior.

3. Tu itaque, dilectissime, cessa jam indebitis me honoribus magis obruere quàm attollere; alioquin cœtui te inimicantium mihi, amica licet voluntate, commisces. Ipsi sunt de quibus soleo soli Deo ita conqueri in orationibus: *Et qui laudabunt me, adversum me jurabant* (*Psal.* CI, 9). Ad quam meam querimoniam Deum audio respondentem mox, et attestantem quod verax sit: *Vere*, inquit, *qui te beatificant, in errorem te mittunt* (*Isai.* III, 12). Et ego: *Avertantur* ergo, inquam, *statim erubescentes, qui dicunt mihi, Euge, euge* (*Psal.* LXIX, 4). Quod tamen ne putetur in quoscunque adversarios a me quandoque intorta maledictio vel imprecatio, exponere debeo qualiter intelligam. Precor nimirum ut quicunque existimant de me supra id quod vident in me, aut audiunt aliquid ex me, avertantur, id est, a laudibus meis, in quas ignari nimie feruntur, resiliant et pedem retrahant. Quomodo? Quandoque videlicet cognoscentes plenius quem immoderatius laudant, et consequenter erubescentes vel errorem suum, vel amici deprehensam inutilitatem. Et hoc modo utrumque nocentium genus, et illi scilicet qui volunt mihi mala, et me adulatorie commendant, et hi qui, licet innocenter, tamen nocent, dum benevole quidem sed nimie laudant, C avertantur retrorsum, et erubescant; hoc est, tam vilis et abjectus eis appaream, quatenus pudeat eos talem ita laudasse, et sic desinant jam indiscrete laudare. Igitur adversus utrosque laudatores illis me duobus munire consuevi versiculis: contra malevolos quidem priorem, *Avertantur retrorsum et erubescant qui volunt mihi mala*, contra benevolos autem proferens sequentem: *Avertantur statim erubescentes qui dicunt mihi: Euge, euge.*

4. Cum ergo, ut ad te revertar, exemplo Apostoli tuæ religiositati non dominari, sed congratulari tantum debeam, et juxta verbum Domini unus sit pater noster in cœlis, nos autem omnes fratres simus, non immerito domini patrisque celsa nomina, quibus me honorandum, sed non onerandum putasti, scuto a me veritatis repuli, congruentius pro his me fratrem nominans et conservum, tum propter eamdem hæreditatem, tum propter æquam conditionem, et ne, si forte quod Dei est usurpavero mihi, audiam ab ipso: *Si ego Dominus, ubi est timor meus? si Pater, ubi est honor meus?* (*Malach.* I, 6). Et patris quidem habere me erga te affectum non nego, sed auctoritatem renuo. Nec enim te minore, ut existimo, quam paterno complector affectu. Hæc ergo pro tituli causa.

5. Jam verp ut ad reliqua epistolæ tuæ respondeam, eamdem, quam tu de mei, possem et ego vicissim de tui absentia non immerito facere querimoniam; nisi quia nostris (quod ipse non negas) et affectibus

et profectibus Dei est præponenda voluntas. Alioquin quando ego te comitem mihi charissimum valdeque necessarium, quippe obedientissimum in agendis, studiosissimum in inquirendis, in conferendis utilissimum, promptissimum in rememorandis, paterer longe fieri a me, si non esset Christus in causa? Beati si sic permanserimus usque in finem, semper et ubique quærentes non quæ nostra sunt, sed quæ Jesu Christi.

75 EPISTOLA LXXIII.

AD EUMDEM.

Rainaldum de commisso sibi prælationis munere nimis anxium et querulum instruit; monetque opem et solatium suis potius impendendum quam ab eis requirendum.

Dilectissimo filio suo Fusniacensi abbati, spiritum fortitudinis (208).

1. Plangis, dilectissime fili Rainalde, super multis tribulationibus tuis, piisque querimoniis me quoque excitas ad plangendum. Nec enim te dolente possum dolere, nec nisi molestus et anxius tuas molestias et anxietates audire. Verum quia hæc ipsa mala, quæ te invenisse causaris, et ego prævideram, et tibi, si recordaris, prædixeram, puto te levius præscita portare debere, et mihi, unde parcere potes, molestum non esse. Satis namque et plusquam satis crucior te carendo, te non videndo, te, dulcissimo mihi solatio, non fruendo; ita ut pene pœniteat me quod te elongaverim a me. Et licet charitas hoc cogeret, quacumque tamen necessitate, quo te non videam, missum, plango te tanquam amissum. Cum ergo super hoc etiam velut quodam tuæ pusillanimitatis baculo me percellis, qui mihi debueras esse baculus sustentationis; tristitiam super tristitiam ingeris et cruciatum cruciatibus addis: et si mihi pium est nullas tuas angustias dissimulare, tibi tamen durum est sic affecto cunctas indicare. Quid enim necesse est satis sollicitum amplius sollicitare, et absentia filii saucia patris viscera gravioribus torquere doloribus? Onus meum tibi partitus sum ut filio, ut necessario, ut fideli coadjutori meo. Vide quomodo te oporteat paternam portare sarcinam. Si enim sic portas ut me non alleves, sed magis premas; tu quidem es oneratus, sed ego non sum exoneratus.

2. Hoc autem onus animarum est, et infirmarum. Nam quæ sanæ sunt, portari non indigent, ac, per hoc, nec onus sunt. Quoscunque igitur de tuis inveneris tristes, pusillanimes, murmurosos, ipsorum te patrem, ipsorum te noveris esse abbatem. Consolando, exhortando, increpando agis opus tuum, portas onus tuum, et portando sanas quos sanando portas. Si quis vero ita sanus est ut magis juvet te quam juvetur a te, hujus te non patrem, sed parem, comitem, non abbatem agnoscas. Quid igitur causaris te aliquorum qui tecum sunt magis gravari consortio quam frui solatio, cum salus omnium omnibus datus sis solatium, tanquam omnibus sanior: omnibus fortior, qui omnibus sufficias per Dei gratiam solatiari, et a nemine omnium indigeas confortari? Denique in quantum gravaris, in tantum lucraris; et in quantum juvaris, in tantum tua tibi præmia minuis. Elige ergo quos eligas, an qui gravando juvant, an qui juvando gravant. Hi tibi promeritores, illi fraudatores meritorum existunt. Nam qui socii laboris, procul dubio et mercedis participes erunt. Sciens ergo te missum juvare, non juvari, illius te agnosce vicarium qui venit ministrare, non ministrari. Plura tibi ad tui consolationem scribere volebam; sed non fuit necessarium. Nam quid opus est verbis superfluis mortuam chartam implere, ubi viva præsens loquitur? Viso siquidem Priore, puto quod ista tibi sufficiant, et ad ejus præsentiam spiritus tuus revixerit, ita ut jam consolationem scriptorum non requiras, cui interim licet verborum illius solatio relevari, in quo et per quem meum quoque spiritum, quem tibi in tuis litteris mitti postulasti, si quo modo tamen mittere potui, missum esse non dubites; cui quippe, ut bene nosti, idem mecum consilium, eadem solet esse voluntas.

76 EPISTOLA LXXIV.

AD EUMDEM.

Optaverat Bernardus Rainaldum molestis abstinere querimoniis: nunc jubet de rebus ejus se reddi certiorem.

Sperabam, charissime, aliquod me percepturum meæ pro te sollicitudinis remedium, si tua te non indicante nescirem incommoda. Unde et alia in epistola memini me ad te sic inter cætera scripsisse: « Et si, inquam, mihi pium est nullas tuas angustias dissimulare, tibi tamen durum est sic affecto cunctas indicare (*Epist.* 73, n. 1). Sed ecce unde meas mihi curas credidi levigari, inde fateor amplius gravari me sentio. Nam ante quidem sola quæ te iunotescente perceperam, aut dolebam, aut metuebam; nunc autem quid unquam mali evenire potest, quod ego non metuam? Imo juxta tuum Ovidium (*Heroid.* epist. I, vers. 11).

Quando ego non timui graviora pericula veris?

eo quippe suspectus omnia quo incertus de omnibus, veram sæpe de falsis tristitiam contrahere cogor. Mens siquidem quam semel affecerit charitas, sui juris esse non sinitur. Metuit quod nescit, dolet quod non oportet, sollicitatur plus quam voluerit, et unde noluerit, compatitur nolens, miseretur invita, Et quia vides, fili, nec meam meticulosam industriam, nec tuam piam prudentiam in hac parte prodesse mihi, jam, quæso, noli celare quæ circa te aguntur, ne unde te mihi parcere putas, magis affligas. Opuscula mea quæ habes, da operam, cum opportune potueris, ut habeam.

(208) Sic ex codice Corbeiensi. Alias omittitur inscriptio.

EPISTOLA LXXV.

AD ARTALDUM PRULLIACENCEM ABBATEM (209.)

Dissuadet monasterii conditionem in Hispania.

Dulcissimo amico et confratri suo ARTALDO abbati, frater BERNARDUS, salutem (210).

Quidquid gratiæ et dilectionis impendere sibi possunt absentes amici, puto et me debere tibi, et mihi deberi a te, non solum ob consortium propositi et professionis, sed etiam ex debito nostræ invicem pristinæ societatis quæ tam grata utroque; tamque debita devotio quantum in unoquoque nostrum ferveat, in nullo evidentius agnoscere seu innotescere possumus, quam si alterutrum non celemus, si quid forte de alterutro quod non deceat audimus. Audivi autem ego de te, quod de sancto conventu tuo abbatiam in Hispania construere velis. Quod mihi nimirum in magnam admirationem venit, quid causæ videlicet sit, quid consilii, quidve utilitatis, quod filios tuos exsulare cupis, in locum utique tam longinquum, tanto sumptu et labore et quærendum et ædificandum, cum prope te habere possis, ubi eos colloces, jam ædificatum et bene præparatum. Nec enim, ut reor, hinc te excusare potes, quod locus ille tuus non sit, cum certissime sciam quod facillime, si vis, tuus esse possit. Numquidnam domnus abbas Pontiniacensis (211), qui illum tenet, tibi requirenti negaret? Imo si velles accipere, gratissimum haberet; non quia bonus non est, sed quia sibi, ut scis, opus non est. Timendum valde tibi pariter et mihi ne, si sollicite in operibus nostris non servamus quod Apostolus dicit: *Nemo adolescentiam tuam contemnat* (*I Tim.* IV, 11), citius, quia juvenes sumus, de levitate notemur. Sed confido quia tu consultius ages, et locum qui vicinior et jam constructus est, eliges; quem amico quidem tenenti nostri oneri esse, tibi autem necessarium fore. Vale.

77 EPISTOLA LXXVI.

AD ABBATEM CANONICORUM S. PETRI-DE-MONTE (212).

Quid agendum cum viro qui, post diuturnam in domo et habitu religioso conversationem ad sæculum et secundas nuptias transierat.

Reverendissimo patri canonicorum Sancti-Petri-de-Monte, frater BERNARDUS, debitæ dilectionis officium.

Unde placuit tuæ dignationi fratrem hunc nostram parvitatem consulere, sic nos, quod nobis visum fuit, noveris consilium dedisse, ut saniori non præjudicaverimus. Ne ergo rerum quas scis superflua narratione te gravemus, hæc est summa consilii. Periculosum quidem est fortassis illicitum, hominem, post diutinam in domo et habitu religionis conversationem, ad sæculum redisse, quique prius, et adhuc prior uxore sua vivente ac consentiente, fortissime ac diutissime continentiam tenuit, secundis rursus amplexibus se ineptissime atque inhonestissime implicuisse. Quia tamen publice ac solemniter juxta morem cæterorum hominum, et sine querela vel calumnia, ipsum qualecumque conjugium celebratum fuit, non nobis videtur tutum, illum illam non consentientem dimittere, nisi prius episcopalis auctoritatis vel consilio fretum, vel imperio, aut certe ecclesiastico canonicoque judicio (213). Quoniam vero hoc tam grande hominis periculum ad te nimirum non minima ex parte respicere credimus (ex eo quippe quod volentem ac flagitantem suum confirmare propositum, nimis suscipere distulisti, occasione sumpta, diabolus in hæc eum mala præcipitavit), omnino ex charitate suademus et consulimus ut quacunque industria, quocunque sumptu vel labore potes, miserum omni modo satagas liberare: conveniendo scilicet aut mulierem, ut illum sponte dimittat, et continentiam promittat; aut episcopum, ut ambos vocari jubeat, et, quod recto posse fieri credimus judicio, separet.

EPISTOLA LXXVII.

AD MAGISTRUM HUGONEM DE S. VICTORE.

Hæc quoque Epistola hoc loco sublata, inter Tractatus tomo secundo locum meruit.

(209) Scripta anno Christi 1127. Artaldus iste, seu Artaudus, abbas fuit Prulliacensis. Ita legendum, non *Pultariensis*, de quo vide notas ad epistolam 80. Erat autem Prulliacum, cœnobium ordinis Cisterciensis in diœcesi Senonensi, fundatum anno 1118 a Theobaldo Campaniæ comite et Adela ejus matre, ut refert Guillelmus Nangius in Chronico, relatus a Manrico in Annalibus ad hunc annum, quo quidem anno nihilominus Theobaldus Campaniæ comitatum necdum habebat, ut colliges ex notis ad epistolam 31. Hanc epistolam dirigi ad Prulliacensem seu Cisterciensem, non autem ad Pultariensem, manifeste colligitur ex ipso contextu; nam Bernardus Artaldum sibi charissimum esse dicit, non solum ob consortium propositi et professionis, sed etiam ex debito suæ invicem pristinæ societatis.

(210) Hanc inscriptionem, uti et plures alias, restituit codex Corbeiensis.

(211) Sic codex Corbeiensis. In aliis. *abbas P.* Locus de quo hic agitur, est Vallis Lucentis, in quo Artaldus, consilio Bernardi, monasterium construxit anno 1127 (quæ hujus epistolæ epocha), duodecim monachis eo missis sub Norpaldo abbate,

(212) In editis hæc epistola hactenus inscribitur, *Ad eumdem.* Sed veram inscriptionem, ac proinde titulum, restituimus ex sæpe laudato Corbeiensi manuscripto. Erat autem abbatia S. Petri-de-Monte, diœcesis Tullensis, ordinis S. Augustini, non procul a Mortana fluviolo, qui in Murtam influit.

(213) Quidam post diutinam in domo et habitu religionis conversationem ad sæculum reversus uxorem duxerat. Inde consultus Bernardus, non satis aperit mentem suam, quid de hujusmodi conjugio sentiat. « Periculosum » id ait fuisse, et fortasse illicitum; » et quia illud « qualecunque conjugium solemniter celebratum sit, » sibi non videri tutum uxorem invitam dimitti. Præterea non satis patet, quali voto obstrictus ille fuerit. Confer ejus opusculum de Præcepto et Dispensatione, cap. 17, et notas ad eumdem locum.

UNIVERSIDAD DE NUEVO LEON
Biblioteca Valverde y Tellez